

Любчук О.К.

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬО-ФАХОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ДЛЯ ВІДРОДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО МАРІУПОЛЯ

У статті представлено проблему стратегічних засад програмно-цільового механізму державного управління освітньо-фаховим потенціалом. Поставлено мету даного дослідження в контексті відновлення туризму в Маріуполі після війни. Акцентовано увагу на удосконалення стратегічних засад програмно-цільового механізму державного управління підготовкою фахівців з туризму для відродження туристичного Маріуполя.

Розглянуто структурні складові програмного механізму державного управління. З'ясовано такі складові освітньо-фахового потенціалу: підготовка фахівців для суспільно-економічного розвитку країни; підтримка вчених, талановитих молодих науковців; розвиток підприємництва, технопарків, бізнес-інкубаторів, інноваційних структур інших типів. Показано програмну складову програмно-цільового механізму як сукупність національних, регіональних та інституціональних програм. Зазначено, що різні види програм є складовими даного механізму, зокрема: освітня програми, програми соціально-економічного розвитку, «термінові» програми, плани розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності. Досліджено цільову складову даного механізму. Відзначено, що стратегії є складовими стратегічних засад даного механізму. Визначено стратегічні цілі для відродження Маріуполя як туристичного центру. Конкретизовано дані цілі в Стратегіях відродження та розвитку Маріуполя. Розглянуто Стратегії відродження та розвитку Маріуполя до 2030 року, до 2040 року, до 2050 року як стратегічні засади програмно-цільового механізму державного управління. Надано стратегічну ціль для кожної стратегії. Констатовано, що стратегічною ціллю «Стратегія Маріуполя до 2030 року» є перетворення Маріуполя на привабливе туристичне місто; стратегічною ціллю «Стратегія Маріуполя до 2040 року» є розвиток морського та меморіального туризму, створення безпечових та привабливих умов для туризму і відпочинку містом; стратегічною ціллю «Стратегія Маріуполя до 2050 року» є створення лікувально-оздоровчих закладів європейського рівня якості, відродження історичного центру міста, розбудова рекреаційного туризму.

Ключові слова: стратегічні засади, програмно-цільовий механізм, державне управління, освітньо-фаховий потенціал, фахова підготовка з туризму, стратегії відродження Маріуполя, туристичний Маріуполь.

Постановка проблеми. Вагомими детермінантами для розвитку туристичної галузі є політична, економічна та соціальна стабільність. Повномасштабна війна на території України призвела до «руйнування» туристичної галузі, а в східній, південній та центральній Україні призвела до її занепаду. Тому проблема відновлення та розвитку туристичної сфери в післявоєнний період в Україні, особливо в постраждалих регіонах, містах є актуальною та потребує для цього удосконалення цільових складових механізму управління підготовкою фахівців для галузі туризму, здатних, спроможних та бажаючих повернутися на малу постраждалу Батьківщину для вирішення цих стратегічних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До теоретико-емпіричних передумов даної проблеми можна віднести дослідження, що присвячені становленню Маріуполя як туристичного центру Приазов'я Донецького регіону в довоєнний період [5]; міжнародному досвіду та перспективам розвитку туризму в умовах війни та післявоєнний період в Україні [1; 9]; сутності туризму як детермінанти суб'єктивної задоволеності життям [7]; теоретико-методологічним засадам програмно-цільового державного управління туристичною галуззю [6]; особливостям управління підготовкою туристських кадрів на основі інноваційної моделі [4]; в умовах цифровізації економіки [3] та ін.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування стратегічних засад програмно-цільового механізму державного управління підготовкою фахівців для галузі туризму на регіональному рівні в контексті візії відродження Маріуполя.

Виклад основного матеріалу. До війни Маріуполь був другим за величиною містом Донецької області, який згідно з офіційними документами, був заснований в 1778 році.

Основною метою управління культури і туризму міста був розвиток туризму і курортів шляхом організації туристично-оздоровчої та екскурсійної роботи серед мешканців та гостей, використання рекреаційних ресурсів та історико-культурної спадщини регіону. Крім традиційного відпочинку на морському узбережжі, який славився своїми лікувальними властивостями, ще існувала маса привабливих для туристів напрямків, такі як парки культури і відпочинку: «Міський сад», «Приморський парк», «Екстрім-парк», Льодовий комплекс «Айсберг» та ін. На базі водонапірної вежі був створений туристичний центр міста. В радіусі 50–60 кілометрів від міста було розташовано кілька природних заповідників з унікальною флорою і фауною, серед яких: Азовська дача, Білосарайська коса, Кам'яні могили, Меотида, Приазовський чепельник, Половецький степ, Чердакли та ін. Серед напрямів розвитку Маріуполя як туристського молодіжного центру було оновлення туристичної інфраструктури, проведення фестивалів; збільшення кількості туристичних агентств, які надавали екскурсійні та анімаційні послуги; включення в туристські маршрути історико-архітектурних пам'яток Маріуполя, розширення рекреаційних послуг [5].

Як констатує А.М. Гаврилюк, в умовах війни значна кількість туристичних ресурсів або вже пошкоджена, або повністю знищена, або перебуває під загрозою. Міжнародний досвід засвідчує про подібні «воєнні сценарії», за якими не лише «виживала» сфера туризму, а й накопичувала власні історії розвитку туризму в умовах війни та поствоєнного періоду, серед яких: міста Сараєво і Мостар, які стали центрами розвитку так званого темного туризму, так як зберегли унікальну культурну спадщину, що зазнала руйнувань під час військових дій; Хорватія, яка стала розвивати свій рекреаційно-оздоровчий та культурний потенціал; Єгипет, на території якого теж велися бойові дії – наприкінці 1960-х до початку 1980-х рр. Нині ж внесок туризму в національну економіку складає близько 12% [1].

В дослідженні Ю.Б. Миронова запропоновано перспективні шляхи післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні, зокрема: розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, реновація інфраструктури туризму, якісне інституційне забезпечення туристичної діяльності, активізація маркетингової діяльності для просування туристичного бренду України, меморіальних маршрутів та знакових місць повоєнного розвитку на зовнішніх ринках, розроблення якісних освітніх програм у сфері туризму й удосконалення існуючих. Необхідною умовою для відродження та розвитку туризму зазначено формування локальних та регіональних програм післявоєнного розвитку туристичної галузі, створення методології відновлення рекреаційного, історико-культурного та туристичного потенціалу, підвищення туристичної атрактивності України [9, с. 67].

Як зазначають дослідники, в Україні постійно удосконалюється програмно-цільовий механізм державного управління освітньо-фаховим потенціалом у відповідності до вимог євроінтеграції, побудови суспільства «знань», що знаходить своє відображення в розвитку його складових, зокрема: програми та стратегії освітянські національні, регіональні, інституціональні; наукові, науково-методичні розробки, які впровадженні в навчально-виховний процес навчальних закладів системи освіти. Освітньо-фаховий потенціал регіону включає підготовку фахівців для суспільно-економічного розвитку країни по пріоритетним напрямам; підтримку вчених, талановитих молодих науковців; розвиток підприємництва, технопарків, бізнес-інкубаторів, інноваційних структур інших типів.

Складовими програмного механізму державного управління освітньо-фаховим потенціалом в дослідженнях вважають програми розвитку освіти на національному, регіональному рівні на певний період; програми науково-технічного розвитку регіону; щорічні програми соціально-економічного розвитку країни; щорічні, середньо-, довготермінові програми і плани розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності на території країни.

До стратегічних засад цільового механізму державного управління освітньо-фаховим потенціалом відносять стратегії, зокрема стратегію кадрової політики, національну стратегію розвитку освіти в Україні.

В дослідженні, присвяченому з'ясуванню теоретико-методологічних засад програмно-цільового державного управління туристичною галуззю, було виокремлено структурні складові,

до яких віднесено: програмно-цільову методологію, методологію соціальної адекватності, системно-синергетичний підхід та наукові концепції функціонування моделей державного управління та їх вплив на економіку країни, а також стратегію розвитку країни, регіону; концепції і програми діяльності уряду, програмно-цільові і політичні рішення, програмно-цільовий метод управління, теоретико-концептуальні засади для вирішення проблеми суб'єктивної задоволеності життям громадянами України [6].

В контексті візії відродження Маріуполя як туристичного центру до складових цільового управління відновленням та розвитком міста в після воєнний період слід віднести наступні стратегічні цілі:

- Стратегія відродження Маріуполя до 2030 року: трансформація індустріального Маріуполя на привабливе туристичне місто;
- Стратегія відродження Маріуполя до 2040 року: розвиток морського та меморіального туризму, становлення безпечним, захищеним містом, яке привабливе для туризму і відпочинку;
- Стратегія розвитку Маріуполя до 2050 року: створення лікувально-оздоровчих закладів європейського рівня якості, відродження історичного центру міста, яке зберігатиме неповторний характер міста Марії, розбудова рекреаційного туризму.

Тобто, до стратегічних засад цільового механізму державного управління освітньо-фаховим потенціалом на регіональному рівні в контексті візії відродження Маріуполя слід включити наступні стратегії: Стратегія відродження та розвитку Маріуполя до 2030 року; Стратегія відродження Маріуполя до 2040 року; Стратегія розвитку Маріуполя до 2050 року.

В проведених дослідженнях виокремлені чинники, які впливають на постанову стратегічних та програмних цілей державного управління туристичною галуззю, серед яких зазначено: рівень розвитку економіки країни; наявність унікальних природних та історико-культурних туристичних ресурсів; використання потенціалу національного туристичного ринку; доступність туристичних ресурсів для внутрішніх та в'їзних туристів; підвищення ролі країни на міжнародному туристичному ринку; збільшення масштабів інвестицій у туристичну галузь; рівень розвитку держави; підвищення ролі туризму в економіці тощо [6].

Стратегії Маріуполя для його відродження є невід'ємною складовою у постанові регіонально-галузевих мети та завдань щодо підго-

товки освітньо-фахового потенціалу для регіону та міста на базі ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» в контексті візії відродження Маріуполя.

Так, Стратегія розвитку ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» на період 2023–2027 рр. конкретизує значення та особливості підготовки освітньо-фахового потенціалу для регіону, в тому числі фахівців для галузі туризму:

- виховання патріотично налаштованих громадян України з високими моральними цінностями та духом, людськими ідеалами та переконаннями, знанням історії і культури українського народу;
- створення музею культурно-історичної матеріальної та духовної спадщини Маріуполя шляхом використання науково-дослідних надбань (оцифровані об'єкти Музею історії греків Приазов'я, Художнього музею імені А. І. Куїнджі, національного свята греків Приазов'я «Мега Йорти», галерії Короткова у вигляді мініфільмів) і навальних та настольних ігор «Україна: Спадщина», «Муралі Маріуполя», «Арт-історія України»;
- створення Цифрової лабораторії туризму та культурної спадщини Донецького регіону [10].

План повоєнного відновлення Маріуполя можна поділити на декілька етапів: перший етап – фіксація збитків. На основі загальної оцінки всіх пошкоджень, які місту завдала армія РФ, формується підсумкова стратегія відродження. Про це, зокрема, говорив і мер Маріуполя Вадим Бойченко на воркшопі «Візія Маріуполя 2040. Моделювання економічного відновлення». Тривалість окупації на візію відбудови не впливає. Влада Маріуполя поділилась баченням жителів міста щодо повоєнної відбудови міста. Для цього серед маріупольців (546 осіб) провели опитування в українських центрах «Я Маріуполь» (мережа центрів підтримки маріупольських переселенців.) й також отримали зворотній зв'язок від 43 підприємців, які працювали в місті до окупації. Маріупольці хочуть позбутися шкідливих для екології підприємств; створити нову екологічну металургійну промисловість; відродити розвиток малого й середнього бізнесу, туристичний бізнес (на 3-му місці за значенням для громади), туристичні місця та культуру (на 3-му місці за значенням для підприємців) [2].

Також, на думку бізнесу, серед пріоритетних галузей розвитку повоєнного Маріуполя в період до 2030 року зазначається туризм (готелі, ресторани, тощо), який за пріоритетністю розвитку займає 5 місце, а в період до 2040 року його пріоритетність в розвитку піднімається на 4 місце.

В Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року відображено стратегічне бачення Донеччини від Приазов'я до Святих гір шляхом впровадження чотирьох стратегічних напрямів діяльності, зокрема: в операційній цілі 2.3 поставлено завдання 2.3.2: Стимулювання ефективного та комплексного використання туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу регіону, у тому числі шляхом:

– збільшення туристичної та рекреаційної інфраструктури, з урахуванням вимог інклюзивності, включаючи туристичні маршрути, орієнтованої на оздоровчий, активний, культурний, релігійний та подієвий, промисловий туризм;

– сприяння ефективному, етичному та відповідальному туризму, що забезпечує повагу, захист та відсутність надмірної експлуатації людських та природних ресурсів регіону;

– розширення туристичних та рекреаційних послуг з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;

– посилення співробітництва між суб'єктами туристичної діяльності тощо [11].

Вирішення поставлених стратегічних цілей щодо відновлення та розвитку туризму в післявоєнному Маріуполі неможливо без професійної під-

готовки особистісно готових фахівців з туризму до викликів сучасності, непередбачуваних динамічних змін, професійно підготовлених та конкурентноздатних туристських кадрів, здатних працювати в умовах цифровізації економіки [3]; умовах переходу до економіки знань [4].

Україні потрібні фахівці, які здатні сприяти розвитку туристичної галузі відповідно до світових тенденцій. Чинна система вищої професійної підготовки туристських кадрів вимагає модернізації з тим, щоб відповідати критеріям нової парадигми. Сьогодні жоден випускник (робочий, фахівець, технік, інженер та ін.) не готовий відразу включитися в роботу на інноваційному підприємстві. Додаткова освіта стає найважливішим елементом підготовки кадрів для інноваційної економіки... з головним акцентом на інтеграцію освіти, науки і виробництва у єдиний, інноваційний комплекс [3].

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження до стратегічних засад цільового механізму державного управління підготовкою фахівців для галузі туризму в контексті візії відродження Маріуполя слід включити стратегії його відродження та розвитку до 2030 року, 2040 року, 2050 року та стратегії розвитку регіону.

Список літератури:

1. Гаврилук А.М. Міжнародний досвід розвитку туризму в умовах війни та поствоєнний період : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. «Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації» (м. Київ, 14–15 квітня 2022 р.) Київ: КНУКІМ, 2022. 294 с. С. 93–95. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/gavryljuk7.htm (дата звернення 22.08.2024).
2. Довгопята Д. Відновлення: влада Маріуполя розраховує на повернення 250 тисяч людей у перший рік деокупації. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-plan-novoyi-vidbudovy-mariupolya/32986274.html> (дата звернення 21.08.2024).
3. Любчук О.К. Ярченко Ю.В. До проблеми удосконалення управління підготовкою туристських кадрів в умовах цифровізації економіки. *Таврійський науковий вісник*. 2021. № 3. С. 64–70. URL: <https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/119> (дата звернення 23.08.2024).
4. Любчук О.К. Інноваційна модель державного управління фаховою підготовкою для переходу до економіки знань. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 31. С. 39–42. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf> (дата звернення 22.08.2024).
5. Любчук О.К. Проблема становлення Маріуполя як туристичного центру: моніторинг туристичних потреб молоді. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету. Серія: Економічні науки*. 2017. № 33. С. 235–243. URL: https://journals.uran.ua/ves_pstu/article/view/134394 (дата звернення 23.08.2024).
6. Любчук О.К. Теоретико-методологічні засади програмно-цільового державного управління туристичною галуззю *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2022. № 2(81). С. 187–192. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/issue/view/1 (дата звернення 21.08.2024).
7. Любчук О.К. Туризм як сучасна детермінанта суб'єктивної задоволеності життям в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки : зб. наук. праць. Маріуполь : ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2018. Вип. 35. С. 154–159. URL: https://journals.uran.ua/ves_pstu/article/view/139745 (дата звернення 23.08.2024).*

8. Любчук О.К. Удосконалення інструментальної складової механізму державного управління приваблює туризму в Україні. *Вісник ХНТУ*. 2024. № 1. С. 378–381. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/612/588 (дата звернення 23.08.2024).

9. Миронов Ю.Б. Шляхи післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 71. С. 64–68. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1333/1257> (дата звернення 22.08.2024).

10. Стратегія розвитку ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» на період 2023–2027 рр. URL: https://pstu.edu/wp-content/uploads/2023/04/strategiya-rozvytku-pdtu_ytog.pdf (дата звернення 23.08.2024).

11. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/publicinfo/Info/Strategy-2027.pdf> (дата звернення 21.08.2024).

Liubchuk O.K. STRATEGIC PRINCIPLES OF THE PROGRAM-TARGET MECHANISM OF THE STATE MANAGEMENT OF EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL POTENTIAL FOR THE REVIVAL OF TOURIST MARIUPOL

The article presents the strategic foundations problem of the program-target mechanism of educational and professional potential state management. The research purpose is set in the context of the tourism restoration in Mariupol after the war. Emphasis is placed on improving the strategic foundations of the state management program-target mechanism by training tourism specialists for the revival of tourist Mariupol.

The state administration program mechanism structural components are considered. The educational and professional potential following components were clarified: training of specialists for the country socio-economic development; scientists support, talented young scientists; entrepreneurship development, technology parks, business incubators, other types innovative structures.

The program-target mechanism program component is shown as a national, regional and institutional programs set. It is noted that programs various types are components this mechanism, in particular: educational programs, socio-economic development programs, «urgent» programs, plans for the scientific, technical and innovative activities development. The target component of this mechanism was studied.

It was noted that strategies are components of the strategic foundations of this mechanism. Strategic goals for the Mariupol renovation as a tourist center have been determined. These goals are specified in the Mariupol Renovation and Development Strategies.

The strategies for Mariupol renovation and development until 2030, until 2040, until 2050 were considered as the strategic foundations of the state administration program-target mechanism. A strategic objective is provided for each strategy.

It was established that the «Strategy of Mariupol until 2030» strategic goal is the Mariupol transformation into an attractive tourist city; the «Strategy of Mariupol until 2040» strategic goal is the maritime and memorial tourism development, the safe and attractive conditions creation for tourism and recreation in the city; the «Strategy of Mariupol until 2050» strategic goal is the European level of quality medical and health facilities creation, the city historical center renovation, the recreational tourism development.

Key words: *strategic principles, program-target mechanism, state administration, educational and professional potential, professional training in tourism, Mariupol renovation strategies, tourist Mariupol.*